

Az informatikától az informatikával támogatott fordításig

**A fordítóiroda kalandos első évtizedéről és a jelenről
Közel 25 éve vezeti a Multi-Linguát az alapító gyermekkori barátja**

Szerző: Sárközy Andrea

2012.03.25

Végső László a Multi-Lingua történetének kezdete után nem sokkal, csaknem negyedszázada lett a cég elnökségi tagja. Azonban az alapító gyermekkori jó barátjaként már a fordítóiroda létrejötte óta jól ismeri a kezdeti évek eseményeit, és hamarosan aktívan részt vett a cég életében – tudományos intézeti állását elhagyva vállalta egy magánvállalkozás felépítésének izgalmas teendőit a 80-as években. Nemcsak izgalmas volt ez a feladat, hanem időnként kalandos is, hiszen a Multi-Lingua alapítójával amerikai üzleti tevékenységet is folytatott – fordítóirodától szokatlan módon puskatartókat gyártottak az amerikai rendőrség számára. A kalandos évek után a Multi-Lingua fordítási tevékenységének megerősítése következett, amely során a Multi-Lingua számos szakmai és technológiai újítást elsőként vezetett be a fordítóirodák közül, és a fordítási szakma meghatározójává vált: alapító tagja a Magyarországi Fordítóirodák Egyesületének, de a szakmai képzésben is kiveszi a részét. Végső Lászlóval a néha borús, máskor derűs, de mindenképpen tanulságos évtizedekről és a lehetséges jövőről beszélgettünk.

Amikor 30 évvel ezelőtt megszületett a Multi-Lingua fordítóiroda, még nyilván nem gondolta, hogy végül az Ön feladata lesz a cég további működtetése, fejlesztése és pozíciójának megtartása a fordítási piacon. Milyen események vezettek el idáig, és hogyan jutott arra az elhatározásra, hogy vállalja ezt a felelősséget?

Ahhoz, hogy visszatekintsünk erre a 30 évre, illetve a kezdetekre, körülbelül negyven évet kell visszamennünk az időben, egészen odáig, amikor egyáltalán a fordítással foglalkozni kezdtem. De inkább még régebbre kell visszanezünk, hiszen nemcsak a fordítás révén kerültem kapcsolatba a Multi-Linguával, hanem egy személyes baráti kapcsolat révén is, amely gyermekkortól kezdve fűzött Tanos Lászlóhoz, aki 1982-ben többedmagával megalapította a Multi-Linguát, és meghatározója volt a fordítóiroda működtetésének. A fordítást viszont 1970-ben kezdtem el, ebben az évben fejeztem be az egyetemet az ELTE TTK fizikus szakán, de nem fizikusként helyezkedtem el, hanem az SZKI-ban (Számítástechnikai Koordinációs Intézet), amely 1969-ben jött létre. Mivel ez a fiatal intézet jelentős tevékenységet folytatott a szoftver- és hardverfejlesztés területén, fontos szempont volt, hogy a munkatársak nyelvismerettel rendelkezzenek, egyrészt hogy olvasni tudják a szakirodalmat, másrészt azért, mert az SZKI jó kapcsolatot ápolt több nyugat-európai számítástechnikai céggel. Amikor kezdőként ide kerültem, akkor hamar kiderült számomra, hogy az intézetnek nagyon szigorú elvárásai vannak a munkatársaival kapcsolatban. Például tiltott volt a másodállás, ami az akkori Magyarországon elég szokatlan intézkedés volt, hiszen a legtöbb ember másodállást is vállalt. Ugyanakkor a vezetés tudta, hogy pénzből él a dolgozó, és különböző módon az intézeten belül biztosított külön pénzkereseti lehetőséget. Például az intézeti könyvtár számára lehetett fordítási tevékenységet végezni. Mivel jó angol nyelvtudással rendelkeztem, szívesen vettem részt ebben, egyrészt örültem, hogy lehetőségem adódik külföldi szakmai cikkeket olvasni, másrészt nem esett nehezemre, hogy megfogalmazzam magyar nyelven a cikkekben olvasottakat.

Az angol nyelvismerete honnan származik?

Általános iskolás korom óta tanultam angolul.

Általános iskolában angolul, több mint ötven évvel ezelőtt? Ez akkoriban nem volt szokványos.

Egyáltalán nem volt szokványos, de annak ellenére, hogy egy óbudai nevenincs iskolába jártam, abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy ebbe a nevenincs iskolába szívesen száműztek kiváló

tanárokat politikai okokból. Így került oda egy nagyszerű angoltanárnő, és ha már ott volt, akkor angolt is tanított. Így volt lehetőségem angolul és németül is tanulni, meg persze oroszul is, hiszen ez kötelező volt.

Említette, hogy Tanos László, a Multi-Lingua tulajdonképpeni alapítója gyermekkori jó barátja. Vele mikor kezdett együtt dolgozni?

Tanos Laci barátom 1979-ben jött haza Amerikából, ahová 1970-ben disszidált, amikor befejezte az egyetemem. Kilenc kint töltött év alatt megismert egy teljesen más világot, nemcsak olyan szempontból, hogy az Egyesült Államokban nem szocializmus uralkodott, hanem olyan szempontból is, hogy Európától is különböző világ volt. Amikor visszajött, úgy döntött, hogy – mivel még soha nem dolgozott alkalmazottként, se Magyarországon, se Amerikában, most sem kíván alkalmazottként elhelyezkedni. Eleinte újságot hordott ki, és átkelő kis hajókon matrózként teljesített szolgálatot azért, hogy a napjai szabadok maradjanak. Egy idő után a nyelvtudását kezdte el hasznosítani – nagyon jó angol nyelvtudása volt, hiszen amikor Amerikában letelepedett, nem elégedett meg azzal, hogy az utca angolját megtanulja, hanem gondot fordított az intézményes nyelvi képzésére is, ezért Berkeley-ben néhány szemesztert végzett angol szakon. Mikor hazajött, elvégezte a tolmács- és fordítóképzőt is az ELTÉ-n, és elkezdett tolmácsolni elsősorban a Budapest Touristnak. Abban a pillanatban, ahogy megnyílt a magánvállalkozás alapításának lehetősége, néhány fordítótársával együtt létrehozta a Multi-Linguát, akkor még gazdasági munkaközösségként. Sokszor találkoztunk és beszélgettünk arról, hogy kinek hogyan alakul az élete, és egy idő után egyre inkább kezdett kapacitálni, hogy miért dolgozom én az állami szférában, sokkal izgalmasabb lenne, ha csatlakoznék a Multi-Linguához, és a magánszférában folytatom a tevékenységemet. Laciék egyébként folyamatosan keresték annak a lehetőségét, hogy a fordítás-tolmácsolás mellett más tevékenységet is folytassanak, és az egyik ilyen tevékenység a tervek szerint a számítástechnika területe lett volna. Én abban az időben főosztályvezető voltam az SZKI-ban, lényegében a felső vezetéshez tartoztam, és ott már nem volt további karrierlehetőségem. Úgy láttam, hogy nyugdíjba menetelemig lehetek főosztályvezető az intézetben, ehhez képest izgalmas feladatot jelentett, hogy vajon miként lehetne valamilyen hasonló tevékenységet magánvállalkozásként folytatni. Így aztán 1987-ben úgy döntöttem, hogy csatlakozom Tanos Laci kapacitálására a Multi-Linguához.

Néhány év után megadta magát?

Igen, de időközben már fordítási feladatokat végeztem a Multi-Linguának. Többször átsétáltam hozzájuk az SZKI-ból, hiszen elég közel voltunk egymáshoz, én a Donáti utcában dolgoztam, amely elér majdnem a Csalogány utcáig, ahol a Multi-Lingua irodája volt. Időnként tanácsokat adtam számítástechnikai kérdésekben, illetve néha fordítottam. De mégsem ment olyan egyszerűen a váltás, tulajdonképpen szinte egy véletlen fordulaton múlt, hogy végül mégis a Multi-Linguával fonódott össze az életem további része. Ugyanis, amikor az SZKI-ban bejelentettem a távozási szándékomat, akkor egy nagyon előnyös ajánlatot kaptam.

Két tűz közé került?

Majdhogynem, de ez olyan lehetőség volt, amire nem lehetett nemet mondani. A tervek szerint egy amerikai-magyar vegyesvállalat jött volna létre amszterdami székhellyel, és ennél a vállalatnál a szakmai igazgatói megbízást kaptam meg egy amerikai igazgató mellett. Egy teljes évig dolgoztam ennek a megvalósításán, de végül az amerikai fél visszalépése miatt megghiúsult a vállalat létrehozása. Ezután az eredeti elhatározásom szerint megváltam az SZKI-tól, és 1988 áprilisától csatlakoztam a Multi Kiszövetkezethez (a Multi-Lingua akkor éppen kiszövetkezeti formában működött) elnökségéhez tulajdonosi jogkörrel. Talán mégsem véletlen, hogy így alakult, néha az ember sorsa kiszámíthatatlanul bonyolódik. Mert az amerikai vegyesvállalat ugyan nem jött létre, viszont nagyon jó barátságot kötöttem a kijelölt amerikai igazgatóval, Frank Carrigannal, akire később is számíthattam, amikor Tanos Lacival az amerikai kalandba belekezdünk.

Kaland? Mit kell ezalatt érteni?

Ezt a kalandot már Tanos Lacival korábban előkészítettük és Frank Carrigan barátom is támogatta, aki Kaliforniában lakott. Így egy hónappal azután, hogy csatlakoztam a Multi-Linguához, elrepültünk Amerikába Tanos Lacival és Gőri Bellával, aki szintén az elnökség tagja volt. Az utunk célja az volt, hogy megpróbálkozzunk üzletet létrehozni Amerikában a fordítás, a kereskedelem és szoftverfejlesztés területén. A feladatokat felosztottuk egymás között, Gőri Bella foglalkozott a fordítással, Tanos Laci a kereskedelemmel, én pedig a szoftverfejlesztéssel. Ez volt életem első útja Amerikába. Megérkeztünk New Yorkba, onnan Tanos Laci javaslatára mi ketten átbuszoztunk San Franciscóba, ami valóban egy igazi kaland volt, nemcsak a távolság miatt – hiszen a kontinens egyik végéből a másikba utaztunk busszal – hanem azért is, mert nagyon jó módja volt annak, hogy bepillantást nyerjek Amerika különböző mélységeibe. Ez Laci ötlete volt és igaza volt ebben, tényleg nagyon sok hasznos információt kaptam az ő segítségével arról, hogy milyen részei is vannak Amerikának, mire kell jobban odafigyelni egy európainak, és mi az, amiben jobban megbízhat. Gőri Bella repülővel jött át San Franciscóba, és ott kezdtük el hárman meghódítani Amerikát a fordítással, a kereskedelemmel és a szoftverfejlesztéssel – legalábbis ezt hittük. A történet röviden: mind a három területen megbuktunk, nem kötöttünk üzletet annak ellenére, hogy igazi jó kapcsolatokat kaptunk indulásként. Mint említettem, Frank Carrigannal igen jó barátságba kerültem, és nála laktam akkor egy hónapig. A San Francisco alatt elterülő Szilícium-völgynél voltunk – a legjobb terület a szoftverfejlesztéshez, különösen a 80-as években az volt – és nagyon jó ajánlólevelet kaptam, ennek ellenére megbuktam a szoftverfejlesztéssel. Akkor még nem is nagyon értettem, hogy miért, csak évek múlva jöttem rá: egyszerűen azért, mert mondhattam én bármilyen szépet és jót arról, hogy Magyarországon milyen kiváló szoftverfejlesztők vannak, nem tudtam kézzelfoghatóvá tenni, nem tudtam bemutatni azt, amiről beszéltem. A fordítás azért bukott meg, mert ehhez előbb kapcsolatra van szükség, és 1988-ban még nem voltak meg a technikai feltételei annak, hogy gyorsan lehessen dokumentumokat mozgatni két világrész között. Bécs és Budapest között ez nagyon jól működött, hiszen Boros Ferenc ezt az üzletágat vezette remekül, de Bécsbe egy nap alatt is oda-vissza lehetett szállítani a dokumentumokat autóval, ha szükséges volt, Amerikában viszont ez nem volt megoldható. És megbukott a kereskedelem, ez pedig azért, mert itt Magyarországon kerültünk váratlan kelepécékbe, egyszerűen nem voltunk jártasak ebben a világban.

Magyarországon? Pedig itt hazai terepen mozogtak.

Hazai terep volt, de mégis ismeretlen. Mondok egy példát. Nagy kereslet lett volna alma lére Amerikában. Tanos Lacinak 1988 második felében sikerült meglehetősen nagy kontingensre szerződést kötni. Ekkor én már itthon voltam, és itt intéztem az üzletet, Tanos Laci pedig kint szerezte a megrendeléseket. Küldtünk ki mintát, amivel nagyon elégedettek voltak Amerikában. Csak éppen azt nem láttuk át, hogy Magyarországon mi uralja például az almalé-kereskedelmet, és hiába találtam egy tsz-t, amelyiknek vadonatúj alma lé gyártó üzeme volt korszerű, olasz gépekkel, és hiába kötöttem meg az egyezséget, amikor a szerződés aláírására került a sor, akkor a debreceni konzervgyár vezérigazgatója ezt megghiúsította. Hónapokkal később derült ki egy földművelésügyi minisztériumi kapcsolatból, hogy a debreceni konzervgyár exporttámogatás címén jelentős összegeket vett fel, mondván, hogy nincs piaca az alma lének, és nem lehet eladni az Egyesült Államokba, csak roppant nyomott áron. Vagyis átvették a magyar minisztériumi vezetést, és ilyen módon nyilván eladták – ki tudja milyen áron – Amerikába az almalevet, és még az exporttámogatást is felvették rá. Ebben a világban mi nem tudtunk kereskedni.

Így lett vége az amerikai kalandnak?

A kalandnak nem lett vége, mondhatnám, hogy csak ezután kezdődött el igazán, ugyanis időközben alapítottunk egy céget Amerikában, mert kaptunk egy ötletet: gyártunk puskatartót az amerikai rendőrség részére. Olyan egyszerű mechanikáról van szó, amelyiknek az a feladata, hogy az amerikai rendőrautókban elhelyezett sörétes puskát megfogja, ne engedje mozogni, hanem a gépkocsi mozgása közben is stabilan álljon, illetve, hogyha a rendőr kiszáll, és nem zárja be az autó ajtaját, akkor a „rosszfiúk” ne tudják kivenni a kocsiból, és a rendőr ellen fordítani. Tanos Laci is hazajött, és mivel ő volt a mérnök a társaságban, megtervezte ennek a gyártórendszerét, és elkezdtek gyártani a

puskatartókat – Leányfalun egy sufniiban. Gyönyörű egyedi darabokat gyártottunk, ragyogtak a fekete festéktől, belül pedig szép zöld posztóbélésük volt. A kész darabokat elkezdtek kiszállítani Amerikába, egyelőre csak raktározva egy barátunknak a kertjében, a fészében.

Sufni, fészék? Évszázadok óta klasszikus módja a nagy cégek indulásának...

Ma már valóban kicsit mulatságosnak tűnik, de akkor így tudtuk megoldani. Amikor már ötszáz darabot kiszállítottunk, Tanos Laci kiutazott, vitt magával itthonról remek fényképfelvételeket a puskatartókról, és elkezdte küldözgetni a rendőrőrsőknek. Aztán én váltottam őt 1989 nyarán. Egyébként az egész cég – amelynek a neve Santa Cruz Associates Limited (SCA Ltd.) volt –, egy lakókocsiban működött az amerikai barátunknak a kertjében, egy Aptos nevezetű kaliforniai kis városkában.

Egyre izgalmasabb. Akárcsak a Petrocelli-filmekben.

Majdnem, hiszen ez a lakókocsi volt az iroda, a hálószoba és a konyha, de fel volt szerelve minden korabeli elektronikus eszközzel, így kifelé teljesen valóságos iroda benyomását keltette, látni pedig szerencsére egyik ügyfél sem látta. Tehát kiutaztam, és ott állt az 500 db puskatartó a fészében, Laci által kiküldött fényképek alapján kaptam leveleket, amelyekben azt írták, hogy megrendelnének egyet, esetleg kettőt... Sőt biztató levelek is akadtak, emlékszem, az egyikben az volt, hogy ha fele olyan jól néz ki a valóságban, mint a fényképen, akkor érdekel. Elkezdtem darabonként kiszállítani a puskatartókat a megrendelések alapján, és rohantam a napi postáért, hogy vajon érkezett-e csekk is, ami az ellenértéket tartalmazta. Kicsit vesszőfutásnak tűnt, hiszen 500 db elég sokáig tart, ha az ember darabonként kezdi el eladni. Aztán váratlanul – mint ahogy az életben sok minden a véletlenen múlik –, a fordulatot ekkor is egy véletlen hozta. Los Angelesből felhívott valaki, aki látta a puskatartót, egy outfitter cégnél – ezek azok a társaságok, amelyek autókat vásárolnak, majd átalakítják rendőrautóvá: átfestik és felszerelik minden olyan eszközzel, amelyek ehhez szükségesek –, és elmondta, hogy ő szívesen képviselné ezt a terméket. Kérdezte, hogy van-e képviselője a puskatartónak. Én igazából a kérdést sem értettem – ne feleljük el, hogy akkor azért itthon még szocializmus volt, ha már éppen a vége felé is járt, nem voltak még termékképviselők Magyarországon az üzleti életben. Akkor elmagyarázta nekem, hogy ahhoz, hogy eladható legyen egy termék, nem árt megmutatni és a kezébe adni a vevőnek. Én ott ülök Aptosban, és nem tudom megmutatni egy oregoni rendőrnek a puskatartót, neki viszont mindenütt vannak a nyugati államokban emberei, akiknek pontosan ez a feladatuk. Ekkor értettem meg azt is, hogy miért nem tudtam a szoftverfejlesztés értékesítésében eredményt elérni: nem tudtam kézbe adni, megmutatni, hogy miről beszélek. A beszélgetésünknek az lett az eredménye, hogy hamarosan elutaztam két amerikai barátommal Los Angelesbe, ahol megkötöttük az SCA Ltd. részére az első, a nyugati államokra szóló képviselési szerződést. És egyúttal megtanultam azt, hogy ha nem ezt teszem, akkor csak egyesével, apránként fogom tudni eladni a puskatartókat. Mire 89 őszén hazajöttem, addigra minden államban volt képviselője a puskatartónak, valamint Kanadában is.

Amíg a puskatartók eladásán fáradozott, mi lett ezalatt a fordítással?

Időközben a Multi-Lingua életében is jelentős fordulat állt be. Ehhez tudni kell, hogy a Multi-Lingua elnökségi-tulajdonosi körén belül az volt a megállapodás, hogy a nyereséget minden év végén felosztottuk, és mindenkinek szabad elhatározása volt, hogy kiveszi a pénzét, vagy pedig befekteti a cég vállalkozásaiba, és később részesül a haszonból. Ez igaz volt a puskatartóval kapcsolatos tevékenységünkre is, viszont ezt az amerikai üzletet az elnökség nagy része nem látta át kellőképpen, egyszerűen azért, mert nem vettek részt benne, nem érzékelték közvetlenül, hogy miként zajlik ez Amerikában. Egyre nagyobb lett az elnökségen belül az elégedetlenség, és ez végül is törésre vezetett. Néhány nehéz hónap küzdelme után a cég három részre szakadt. Tanos Lacival mi ketten kifizettük mindenkinek azt a hányadot, amennyit befektettek a puskatartókba, ezáltal gyakorlatilag megvásároltuk magunknak a teljes amerikai üzletet. A közös megegyezéssel történő válás során úgy állapodtunk meg, hogy a Multi-Data továbbra is működött Boros Ferenc vezetésével és kizárólagos tulajdonlásával, a kisszövetkezet szintén tovább működött Szalontai István vezetésével, mi pedig

létrehoztuk Tanos Lacival kft-ként újból a Multi-Linguát, és ebben folytattuk tovább egyrészt a fordítási tevékenységet, másrészt a már elindított amerikai üzletet. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy előlről kellett kezdenünk felépíteni a Multi-Linguát, hiszen a kisszövetkezet elvitte magával az ügyfelek egy részét, a Multi-Data pedig a kiépített ausztriai kapcsolatait vitte magával. Úgy döntöttünk Tanos Lacival, hogy elsősorban a Multi-Lingua megerősítésére koncentrálnunk, és később folytatjuk az amerikai üzletet. Mindketten Magyarországon maradtunk, és egy évig tartott, ameddig kezdett stabilizálódni a Multi-Lingua helyzete. A megmaradt megrendelők mellett sikerült új megrendelői kört kialakítani, így már annyi bevételhez tudtunk jutni, hogy nem a saját pénzünkéből kellett tovább finanszírozni a cégek működését. 1991-ben viszont a puskatartó kezdett kelendővé válni Amerikában. Ezért bevezettük azt a gyakorlatot, hogy egyikünk Amerikában van és a puskatartó céget viszi, a másikunk Magyarországon a fordító céget működteti, és évenként váltottuk egymást. 91-92-ben én voltam kint Amerikában, és nekem jutott az az igazán nagyszerű feladat, hogy céget formáljak a korábban éppen működő szervezetből, és kialakítsam azt a működési formáját, amivel később sikeresen folytatta a tevékenységét. Egy év után hazajöttem, és cseréltünk Tanos Lacival, ő folytatta kint az amerikai céget, én pedig itthon a Multi-Linguát. De ekkor újabb probléma jelentkezett: Tanos Laci úgy látta, hogy nem érdemes a kis hozamú és kis jövőt ígérő fordító céggel foglalkozni Magyarországon, és azt szeretete volna, ha teljes mértékben a puskatartóval és az amerikai céggel folytatjuk a jövőben, mert az sokkal ígéretesebb. Ebben sok igazság volt, azonban én úgy gondoltam, hogy ha csak az amerikai üzletet folytatjuk tovább közösen, akkor soha nem leszünk egy súlycsoportban, mivel a feladat mérnöki részéhez egyáltalán nem értek. Úgy láttam, hogy az üzleti részét tudom működtetni, hiszen én alakítottam ki, de a szakmai részét, ami mérnöki tevékenységet jelentett, azt semmiképpen sem. Ezért ragaszkodtam a Multi-Lingua megtartásához. Néhány vitákkal terhes hónap után arra a megoldásra jutottunk, hogy Magyarországon megmaradt a Multi-Lingua az én kizárólagos tulajdonomban és kezelésében, az amerikai puskatartó cég pedig megmarad Tanos Laci kizárólagos tulajdonában és kezelésében Amerikában. Sikerült mindezt úgy megvalósítani, hogy a barátságunk teljes mértékben megmaradt. Később létrehoztam egy fordítócéget Amerikában is, így évente rendszeresen kint tartózkodtam az Államokban, és ilyenkor mindig eltöltöttem egy kis időt Tanos Lacinál, és nyomon követtem az új puskatartók kialakításában kifejtett zseniális fejlesztő tevékenységét. Amikor pedig ő tartózkodott Magyarországon, akkor szintén hosszabb időt töltöttünk együtt, és mindig meglátogatta a Multi-Linguát. A sors érdekessége, ahogy egyszer kölcsönösen megfogalmaztuk egymásnak: a Tanos Laci által létrehozott fordító céget én működtettem ugyanazon elvek alapján, amelyeket ő kialakított 1982-ben, ő pedig továbbvitte azon üzleti elvek szerint a puskatartó céget, amelyeket én 91-92-ben kialakítottam.

Hogyan folytatta tovább a Multi-Lingua működtetését, most már egyedül?

Ezután is mozgalmas évek következtek, de most már elsősorban szakmai szempontból. 1992 után tömegesen jelentkezett az igény a szoftver lokalizációra, és szintén ekkor kezdtek megjelenni a fordítástámogató szoftverek. Korábbi, a szoftverfejlesztő világhoz fűződő kapcsolataim révén a Multi-Lingua abban a szerencsés helyzetben volt, hogy részt vettünk a kezdeti magyarországi szoftver lokalizációban, ami szakmai szempontból egy fontos mérföldkő volt a fordítóiroda életében. Mi végeztük a Windows 2.0-ának és a WordPerfect 6.0-ának a magyarítását. 1995 körül pedig felmerült az igény – elsősorban a külföldi ügyfelek részéről – a fordítástámogató eszközök használata iránt. Ennek legismertebb képviselője a Trados memóriarendszer, ennek kezdetleges változatait már ebben az időben használni kezdtük. A Tradossal akkor ismerkedtünk meg, amikor a Nokia mobiltelefonok használati útmutatóit fordítottuk magyarra, amelyben a Noody Oy nevű finn fordító céggel működtünk együtt. A Nokia-fordítás más szempontból is kiemelkedő jelentőségű volt számunkra, hiszen még csak akkoriban kezdett elterjedni a mobiltelefon-használat, nem volt még magyar elnevezése az ehhez kapcsolódó technikának és eszközöknek. A Multi-Lingua nagyon jelentős szerepet játszott a mobiltelefonok magyar nyelvi terminológiájának kialakításában, hiszen azok a kifejezések, amelyeket mi meghonosítottunk a Nokia mobiltelefonok leírásának és belső működtető szoftverjének a magyarra fordításával, azok meghatározóak lettek a mobiltelefon-piac többi résztvevője számára is, ők is átvették ezeknek a kifejezéseknek a használatát. Ezt a fordítási munkát

egész a 2000-es évek elejéig végeztük a Nokia számára. Ugyancsak 1995-ben kezdtük el a Suzuki autógyár szervizkönyveinek és a használati útmutatóinak a fordítását, amelyet tíz éven keresztül folytattunk. Ez ugyanolyan jelentőségű volt számunkra, mint a mobiltelefonok, hiszen újból nekünk jutott a terminológia kialakításának feladata, csak most az autógyártás területén. Ehhez tudni kell, hogy a Suzuki esetében olyan korszerű autóknak a szervizkönyveit fordítottuk, amelyek rendelkeztek minden olyan felszereléssel, amelyekkel azok a nyugati gépkocsik, amelyek akkor kezdték a magyar piacot elárasztani, tehát az ehhez kapcsolódó szakkifejezések még nem voltak használatosak Magyarországon, ennek létrehozásában vállaltunk meghatározó szerepet. További két okból is nagyon jelentős a Multi-Lingua szakmai életében a Suzuki gépkocsik útmutatóinak fordítása: az egyik hogy ebben az esetben komplex feladatot láttunk el, amely kiadványszerkesztési és nyomdai munkákat is jelentett. Ekkor kezdtük használni a FrameMaker kiadványszerkesztő programot, amely elősegítette, hogy az eredetivel megegyező formában lehessen előállítani a magyar nyelvű szervizkönyveket. A másik ok az volt, hogy mivel 13 európai nyelvre fordítottuk a felhasználói kézikönyveket, bevezettük azt a gyakorlatot, hogy a célországban élő fordítókkal készítettük el a fordítást, így biztosítva, hogy ha pl. egy finn autótulajdonos olvassa a használati útmutatót, akkor az általa megszokott és ismert nyelvi fordulatok szerepeljenek a könyvben, ne hasson idegennek számára az olvasott szöveg. A következő állomás, ami ugyancsak meghatározó volt a Multi-Lingua életében, az Európai Unió joganyagának a fordítása, amelyben már a kezdeti években, 1996-tól részt vettünk. Később 1998-tól az Igazságügyi Minisztérium szervezésébe került a joganyag fordítás. Ezt a munkát 2002-ig folyamatosan nagy mennyiségben végeztük, később pedig közvetlenül az Európai Bizottságnak nyújtottunk fordítási szolgáltatást. Szakmai szempontból azért emelném ki, mert úgy nyertük meg az erre kiírt pályázatot, hogy a Multi-Lingua vezetésével konzorciumot hoztunk létre, amely biztosította, hogy a fordítás, a lektorálás és a munka számítástechnikai támogatása teljes mértékben és magas szinten megoldott legyen a feladat ellátása során. Ennek a munkának a technológiai támogatására külön szoftver készült, hiszen a nagy volumen miatt – több 10 ezer oldalról van szó – szükség volt egy olyan adatbázisra, amely a terminológia kialakításában hatékony segítséget nyújtott. Az uniós joganyag fordítása során – mint ahogy azt már a Nokianál és a Suzukinál megszoktuk – szintén feladatunk volt a terminológia megfelelő kialakítása, ezúttal a jogi nyelvezet területén. Ez a terminológiagyűjtemény később megjelent egy vastag könyv formájában is, de adatbázis formában még a mai napig is elérhető. Ezek a feladatok voltak azok a mérföldkövek, amelyek a Multi-Lingua működésében és „fejlődéstörténetében” kijelölhetők.

A Multi-Lingua tevékenységének mérföldkövei

- Szoftverlokalizáció: a Windows 2.0 és a WordPerfect 6.0 magyarítása
- A mobiltelefonok használatához kapcsolódó kifejezések magyar nyelvi terminológiájának kialakítása a Nokia telefonok használati útmutatóinak fordítása során. Ezek a kifejezések terjedtek el a magyar mobilpiacon.
- A modern gépkocsik műszaki kifejezéseinek meghonosítása a Suzuki gépkocsik szervizkönyveinek és használati útmutatóinak fordítása során.
- Az Európai Unió joganyagának fordítása, ennek során a joganyag kifejezéseinek átültetése magyar nyelvre, a terminológia kialakítása, terminológiagyűjtemény létrehozása adatbázis és nyomtatott könyv formájában

Az Ön által elmondottak alapján azt látom, hogy amiként Magyarországon fellendült a technológiai fejlődés: megjelentek a mobiltelefonok, megindult az autógyártás, ugyanúgy a Multi-Lingua is ezeken a területeken vett részt aktívan a fordítási szolgáltatásaival. A saját működésében hogyan hasznosította a technológiát a Multi-Lingua fordítóiroda?

Mindig is szem előtt tartottuk, hogy a legmodernebb számítástechnikai eszközöket alkalmazzuk, ennek megfelelően már 1985-ben volt IBM-kompatibilis számítógépünk az irodában, helyben dolgozó fordítók munkájának támogatására, de a következő évben már üzembe helyeztünk négy Olivetti laptopot, amelyet kikölcsönöztünk a külső fordítóknak a nagyobb vagy sürgősebb munkák esetén. Ez

még igazából csak a nevében laptop, meglehetősen korlátozott lehetőségekkel rendelkezett, de akkor a legmodernebb hordozható számítógépet jelentette. Folyadékkristályos kijelzővel rendelkezett, 20 oldalnyi szöveget tárolni képes belső memóriája volt, és ceruzaelemmel is lehetett működtetni. 1987-ben az adminisztráció megkönnyítésére egy saját fejlesztésű szoftvert kezdtünk működtetni, amely a fordítási munkafolyamat nyilvántartására szolgált a munka felvételétől a számlázásig, bérszámfejtésig, illetve adatbázist is tartalmazott, amelyben a megrendelőket és a fordítókat tartottuk nyilván. Később az adattovábbításban végeztünk fejlesztéseket, és 1992-től üzembe helyeztünk egy olyan számítógépet, amely modemén keresztül kapcsolódott a telefonvonalra, és éjjel-nappal bekapcsolt állapotban biztosította, hogy a fordítók elektronikusan küldhessék az elkészült fordítást. Ekkor még nem volt internet és e-mail lehetőség. A következő évben, 93-ban viszont már belső számítógépes hálózatot működtettünk a cégen belül, amely biztosította a gördülékeny belső kommunikációt. Ahogy korábban már említettem, 1995-től használjuk a fordítást támogató memóriarendszereket, mint amilyen a Trados. Ez az ismétlődő szövegek fordításánál, illetve a terminológia kialakításánál nyújt nagy segítséget a fordítóknak. Azután ahogy megjelent az internet, a Multi-Lingua rögtön igénybe vette ezt a lehetőséget, és 1996-ban kialakítottuk a weboldalunkat, valamint ettől kezdve e-mailen is el tudtak érni minket a megrendelők, illetve a fordítók, amely nagy áttörést jelentett a dokumentumtovábbításban. További tíz év múlva modernizáltuk a belső nyilvántartási rendszerünket, és 2007-ben a 87-ben beállított saját szoftverünket egy korszerűbb, hatékonyabb rendszerre cseréltük. Ez egy modern vállalatirányítási rendszer, az MS Dynamics AX, ismertebb nevén az Axapta. Még ugyanebben az évben kialakítottunk egy internetes felületet, ahol a megrendelők és a fordítók saját hozzáféréssel rendelkezve a portálon keresztül tudják az adatfájlokat továbbítani, és ez a felület biztosítja azt is, hogy a fordító vagy a megrendelő nyomon tudja követni a megbízásait a megrendeléstől kezdve egészen a számla kifizetéséig. Ezekkel a technológiai fejlesztésekkel folyamatosan biztosítani tudjuk a versenyképességet, és a legfontosabbat, a minőséget. Ebből a célból vezettük be a minőségbiztosítási rendszerek alkalmazását is.

A Multi-Lingua technológiai fejlesztései

- 1985: IBM-kompatibilis számítógépek üzembe helyezése a fordítóirodában
- 1986: Négy Olivetti laptop megvásárlása, amelyeket a külsős fordítók használtak
- 1987: Saját fejlesztési szoftver létrehozása és működtetése a fordítóiroda adminisztrációs feladatainak ellátására és fordítói, megrendelői adatbázisának kezelésére
- 1992: Modemen keresztül telefonvonalra kapcsolódó számítógép beüzemelése a lefordított dokumentumok fogadására
- 1993: Belső számítógépes hálózat működtetése a fordítóirodában
- 1995: A Trados fordítást támogató szoftver használata
- 1996: E-mailen keresztüli elérhetőség kialakítása és a fordítóiroda weboldalának létrehozása
- 2007: A MS Dynamics AX (Axapta) vállalatirányítási rendszer üzembe helyezése
Internetes portál létrehozása egyedi jogosultsággal a fordítók és megrendelők számára a dokumentumfeltöltésre és a dokumentum útjának nyomon követésére
- 2011-től: Kísérleti projektek a gépi fordítás technológiai lehetőségeinek tesztelésére

Ehhez milyen követelményeknek kell megfelelni?

Egyrészt a nemzetközi követelményeknek, mint az ISO 9001 minősítés, amellyel 2004 óta rendelkezik a Multi-Lingua, és ezt rendszeresen megújítja. Másrészt létezik egy európai szabvány is a fordítási folyamatokra vonatkozóan, ez az MSZ EN 1508:2006 szabvány. A Multi-Lingua 2008-ban – Magyarországon elsőként – szerezte meg ezt a minősítést. Szintén az első között rendelkezünk, 2001-ben, a Magyarországi Fordítóirodák Egyesülete (MFE) által kidolgozott, a fordítóirodák működésére vonatkozó minőségbiztosítási rendszerrel, amelynek kialakításában, mint alapító tag, a Multi-Lingua is részt vett.

Ha már említette az MFE-tagságot: a Multi-Lingua az első magyar magántulajdonú fordítóiroda, és 30 éve folyamatosan működik. Az eltelt idő alatt hogyan követte a szakma alakulását, egyáltalán hogyan kapcsolódik a tevékenysége a fordítói szakmához?

Mindig is aktívan részt vettünk a szakma életében akár a hazai, akár a külföldi fordítói szakmáról van szó. 1996-ban létrehoztuk a Magyarországi Fordítóirodák Egyesületét, amely nemcsak érdekvédelmi szervezet, hanem a szakma működésének kereteit is próbálja kialakítani. Én magam az alapítástól kezdve egészen 2010-ig tagja voltam az elnökségnek, és éveken át képviseltem az egyesületet az Európai Fordítóirodák Egyesületeinek Szövetségében (EUATC). De nem csupán Európán keresztül tartjuk a kapcsolatot a külföldi szakmai szervezetekkel, hiszen a Multi-Lingua az Amerikai Fordítók Egyesületének is tagja (ATA) 2000 óta, illetve 1996 óta az Amerikai Kereskedelmi Kamarának is (AmCham). A szakma azonban nemcsak a szakmai szervezetekről szól, az „utánpótlás” képzése is legalább ilyen fontos, ebben is igyekszünk kivenni a részünket. A Multi-Linguában szívesen látjuk a gyakornokokat, már nyolc éve rendszeresen fogadjuk az ELTE BTK fordítóképző és a Budapesti Műszaki és Gazdasági Egyetem fordítóképző hallgatóit, de érkeznek hozzánk hallgatók más egyetemről is. A hallgatók az itt eltöltött idő alatt – általában 2 hét és egy hónap közötti időszak – megismerkednek azzal, hogy hogyan működik egy fordítóiroda, részt vesznek kisebb fordítási munkákban, megismerkednek a fordítást támogató számítógépes eszközök használatával, és részt vesznek azokban a kísérleti projekteknél, amelyeknek célja új, fordítást támogató technológiai eszközök használatba vétele.

A Multi-Lingua szakmai tevékenysége és szervezeti tagságai

- 1996: A Multi-Lingua alapító tagja a Magyarországi Fordítóirodák Egyesületének (MFE)
- 1996–2010: Végső László, a Multi-Lingua fordítóiroda vezetője az MFE elnökségi tagja
- 1997-től: Európai Fordítóirodák Egyesületeinek Szövetsége (EUATC)
- 1996-tól: Amerikai Kereskedelmi Kamara (AmCham)
- 2000-től: Amerikai Fordítók Egyesülete (ATA)
- 2004-től: Résztvétel a fordítóképzésben: gyakornokok fogadása az ELTE BTK, a BME és más egyetemokről
- 2005-től: Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete (MANYE)
- 2005-től: Végső László a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa (MaTT) alapító tagja

Ebben milyen eredményekről lehet beszámolni? Milyen változások várhatók technológiai területen a fordítói szakmában?

A Multi-Lingua tevékenysége – ezt már nevezhetjük hagyománynak – mindig is kapcsolódott a fejlett technológiák alkalmazásához. Az utóbbi években erőfeszítéseket teszünk arra vonatkozóan, hogy megállapítsuk, milyen mértékben tudjuk hasznosítani a gépi fordítás lehetőségét. A jelenlegi kísérleti munkákban gyakornokokkal végzünk olyan feladatokat, amelyek azt tesztelik, hogy mennyire tekinthetjük úgy, hogy a fordító munkáját támogatja a gépi fordítás, vagy egyelőre csak extra nehézséget jelent. Én azt hiszem, hogy ez rövidesen átbillen a támogatás felé, de persze még azt nem állíthatjuk, hogy üzletszerű fordításokban alkalmazni tudjuk a gépi fordítást. Majd meglátjuk, hogy a következő évek mit hoznak.

Erre milyen prognózist lehet felállítani? Vajon eljut-e odáig a gépi fordítás, hogy használható eszköz lesz a fordítói munka támogatásában?

Én úgy gondolom, hogy már eljutott odáig, erről már beszélhetünk múlt időben. Hiszen attól függ, hogy mit tekintünk úgy, hogy a gépi fordítás támogatja az embert. Ennek tekinthetjük-e azt, hogy ha eljutok pl. egy görög weboldalra, és a gépi fordítást használva lefordítom, akkor kezdem sejteni, hogy ez a weboldal mivel foglalkozik. Ebben az esetben nyugodtam mondhatom, hogy segített. Nem szabad azonban azt gondolni, hogy eladhatom, mint görög-ről magyarra fordított szöveget, mert ennek súlyos következményei lennének. De arra is használható például, ha lektorálás közben egy alkalmas szinonimára van szükség, ilyenkor a gépi fordítás segítségével található megfelelő

kifejezést. Tehát ismét azt mondhatom, hogy támogatja a munkát. Nyilván nem úgy kell elképzelnünk a gépi fordítás jövőjét, hogy odaadjuk neki Mark Twain Tom Sawyerjét, és egy szép magyar, irodalmi fordítást kapunk. Mert nem erről van szó, hanem egy hasznos segédeszközről, amely gyorsíthatja a fordító munkáját. A fordítók sokszor félnék attól, hogy a gépi fordítás korlátozhatja a fordítási lehetőségeiket, de egyelőre megnyugtatón minden fordítót, hogy ettől nem kell tartani, mert a gépi fordítás használata nem kiiktatja a fordítót, hanem egy új eszközt jelent, amelynek használatával újabb lehetőséget kap arra, hogy jobban és gyorsabban fordítson.

Ma milyen fordító eszközök állnak rendelkezésre a gépi fordítás területén?

A legismertebb Magyarországon a Morphologic gépi fordítási eszköze, amely a Multi-Lingua weboldalán is elérhető. Alapvetően két irányzat létezik a gépi fordító eszközök területén, az egyik a Morphologic-féle irányzat, amelyik a forrásnyelvi elemzés révén jut le oda, hogy a célnyelvi elemek nyelvtani ismeretében felépítse a célnyelven a megfelelő mondatot, a másik pedig az úgynevezett statisztikus módszer, amelyik olyan, mintha egy adatbázisban keresne hasonlóságokat, és megpróbálja hasonló elemek alapján fölépíteni a célnyelvi mondatot, ilyen eszköz pl. a Google fordító alkalmazása. Hogy melyik a jobb, ezt vagy eldönti az idő, vagy nem, egyelőre párhuzamosan létezik mind a két módszer.

Ha a fordítás jövőjéről beszéltünk, beszéljünk a Multi-Lingua jövőjéről is. Milyen prognózist állítana fel a fordítóiroda számára?

Ha a rövid és egyszerű, őszinte választ várja tőlem, akkor azt kívánom, hogy a Multi-Lingua fordítóiroda két lábon állva meg tudja ünnepelni a 30 éves évfordulóját. Ha ennél egy kicsit alaposabbak akarunk lenni, akkor számos összetevője van annak, hogy a jövőben hogyan tud helytállni és fejlődni egy fordítóiroda, különösen most, ezekben a válságos időkben. Sok múlik azon, hogy milyen üzleti készséggel rendelkezik a cég menedzsmentje, de legalább ilyen jelentős elem, hogy az új technológiák alkalmazásával mennyire tud egy fordítóiroda versenyképes maradni. További fontos szempont a szervezethez, az, hogy mennyire tudja a cég szervezési eszközökkel megerősödni a nehéz helyzeteket. A minőség pedig kiemelkedő tényező. Már egy jó néhány éve nem lehet eladni azokat a fordításokat, amelyek a 90-es évek elején könnyedén eladhatók voltak. Gondolok itt a terminológia helyes használatára, a szép, gördülékeny nyelvezetre. A 90-es években, ha egy szakember éppenhogy megértette a leírt szöveget, akkor az eladható volt. Ma olvasmányosnak is kell lennie. A Multi-Lingua ezt, többek között, úgy tudja biztosítani, hogy anyanyelvű fordítókkal fordítottunk. Ezt a fontos dolgot a már a 90-es évek második felében megtanultuk, amikor 13 nyelvre fordítottuk a Suzuki számára a használati útmutatókat. Ma az internetes elérhetőségen keresztül minden nyelven lehetővé vált, hogy olyan fordító készítse a fordítást, akinek nemcsak az anyanyelve az illető nyelv, hanem a célországban él, és ott az élő nyelvet ismeri. Mi a jövőben is szem előtt tartjuk ezeket a szempontokat.